

СПОГАДИ ПРО ВИДАТНОГО ЗЕМЛЯКА

ДАТИ

99 років тому, 20 лютого 1905 року, на кутку Запоріжжя в Дермані в селянській родині Олексія та Анастасії Самчуків народився хлопчик, якому дали ім'я Улас. Йому судилося прожити 82 роки, які вмістили в собі світові війни, революції, 58 років еміграції, важкий шлях до здобуття освіти, ув'язнення в тюрмах Польщі, Німеччини, Угорщини, України і працю - вперту, наполегливу, творчу, що привела до заслуженого визнання його як видатного українського письменника.

В 1930-40-х роках він був широко відомий в Західній Україні та українській діаспорі. В радянській Україні його твори не видавалися, були заборонені майже 60

років, бо вони говорили правду про нелюдську комуністичну систему, що гнобила і знищувала Україну. І лише після проголошення незалежності правда про Уласа Самчука, його книги почали повертатися до нас, на його батьківщину. В рідному селі Уласа 9 років тому було відкрито музей, де зібрано багато цікавих матеріалів про знаменитого дерманця. Особливий інтерес у численних відвідувачів викликають спогади тих людей, хто особисто знав Уласа Самчука і пам'ятав його в Дермані в різні часи.

✓ Павло Костюк, уродженець і житель Дерманя, одноліток і однокласник Уласа - учня чотирикласної вищепочаткової школи при Дерманській семінарії 1917-1920 років, згадував:

"...середнього зросту, міцно складений, загорілий до чорноти, завжди з якоюсь книгою під рукою, дуже щирий до товаришів, захоплювався поезією Тараса Шевченка, Лесі Українки, брав участь у різних шкільних концертах, святах. Ніколи не вискакував після дзвінка з класу, так як більшість учнів, а підходив до вчителя, щось його запитував про карту, картину, згадував, що були показані на уроці. По-

стійний контакт..."

Показував Павло Костюк і місце за партою в класі, де сидів Улас - учень дерманської школи.

✓ Антоніна Андрущук, уродженка Запоріжжя, дочка двоюрідної сестри Самчука Палажки, залишила спогади про зустрічі з письменником в 1941-43 роках. Особливо їй запам'яталася перша зустріч в середині серпня 1941 року, коли Улас Самчук приїхав у Дермань після вимушеної 14-річної еміграції. Ось фрагменти її спогадів:

"... Часи були воєнні, тож зодягнений був по тодішній моді: сіро-стальний піджак, світло-сіра сорочка, чорний метелик, сірий капелюх з темною строчкою, галіфе темно-коричневого кольору і чоботи військового зразка. Через плече фотоапарат "Цейсс".

Поводив себе просто, але впевнено, сердечно вітався з рідними та знайомими, жартував, розпитував про село, школу, знайомих, дітей. Потиск руки був міцний, але делікатний. Говорив чітко, гарною мовою, вживав прислів'я, іноді іноземні слова. Жартуючи, пробував підлаштуватися під дерманську говірку, а коли це не виходило, підсміювався сам із себе.

Про свої мандрівки по світу, про свої книги розповідав докладно, не вихвалявся, але відчувалося, що він оцінював себе гідно. На питання про особисте життя відбувався жартами, переводив дуже тонко розмову на інші речі. Коли згадували його батьків, в очах з'являвся смуток, якась втома. Коли відповідав на запитання чоловіків про війну, політику, Європу - говорив дохідливо, просто про дуже складні речі.

Коли ввечері сіли за стіл, сказав кілька тостів: за господарів, за Дермань, за жінок, які приготували знамениті дерманські страви та напої. Пив мало, але від компанії не відставав, тактовно відмовлявся, коли хтось із захмелілих чоловіків пробував налити йому чарку "по-вінця".

За столом іноді перемовлявся з лікарем Федором Мартинюком (своїм давнім другом) на іноземних мовах - німецькій та французькій, особливо коли згадували молоді роки та навчання в Бреслау, Празі, Женеві.

В кінці вечері, коли сусіди та родичі, яких зібралася ціла кімната, затагнули пісню, підспівував. Мав баритона. Співав гарно, легко, особливо голосно, коли співали стрілецьких чи козацьких пісень. Бо ж Запоріжжя! Козацький дух! Протягом вечора виглядав своїм, домашнім, простим і доступним.

Зовсім по-іншому виявив себе другого дня, коли виступав перед 3-ма тисячами жителів Дерманя та навколишніх сіл, що зібралися на похорон кількох дерманців, що були вбиті енкаведистами в тюрмі міста Дубна при вступі радянських військ перед німцями.

Говорив різкими короткими фразами про біди України, як наслідок тривалої бездержавності і зональної відсталості, що її Павло Самчук Андрієв і ніхто інший не ви-

років, бо вони говорили правду про людську комуністичну систему, що гнобила і знищувала Україну. І лише після проголошення незалежності правда про Уласа Самчука, його книги почали повертатися до нас, на його батьківщину. В рідному селі Уласа 9 років тому було відкрито музей, де зібрано багато цікавих матеріалів про знаменитого дерманця. Особливий інтерес у численних відвідувачів викликають спогади тих людей, хто особисто знав Уласа Самчука і пам'ятав його в Дермані в різні часи.

✓ **Павло Костюк**, уродженець і житель Дерманя, одноліток і однокласник Уласа - учня чотирикласної вищепочаткової школи при Дерманській семінарії 1917-1920 років, згадував:

"...середнього зросту, міцно складений, загорілий до чорноти, завжди з якоюсь книгою під рукою, дуже ширий до товаришів, захоплювався поезією Тараса Шевченка, Лесі Українки, брав участь у різних шкільних концертах, святах. Ніколи не вискакував після дзвінка з класу, так як більшість учнів, а підходив до вчителя, щось його запитував про карту, картину, таблицю, що були показані на уроці. Любив історію, географію, але найбільше літературу. Дружив із Юрієм, сином викладача учительської семінарії Михайла Черкавського. Іноді Улас зникав на кілька днів (ходив до батьків у село Тилявку за 50 км), повертався втомленим і часто бідкався, що його взуття "просить каші" і що він може в будь-який час залишитися босим. З далекої дороги приносив різні цікаві речі: то анархістську листівку з чорним прапором, то більшовицьку газету з портретом Троцького в чорній шкірянці, то наказ польської військової влади з погрозами розстрілів за непокору.

Іноді журився, бо довго не було звісток від старшого брата Василя, який воював в армії Симона Петлюри за вільну Україну.

Дуже любив Дермань, своє рідне Запоріжжя, гарно розповідав різні легенди і перекази про них..."

Як це перегукується зі словами Уласа Самчука в книзі спогадів "На білому коні": "Для мене це місце мало виняткове значення, це був другий мій дім, звідсіль я виходив вищу початкову школу, тут пережив бурхливу дерманську революцію, тут мав багато друзів, тут також почав перші кроки знайомства з великим світом. Поки що через книжки. Учительська семінарія, монастир, а також і наша школа мали великі бібліотеки, із ними я мав дуже близький,

Поводив себе просто, але впевнено, сердечно вітався з рідними та знайомими, жартував, розпитував про село, школу, знайомих, дітей. Потиск руки був міцний, але делікатний. Говорив чітко, гарною мовою, вживав прислів'я, іноді іноземні слова. Жартуючи, пробував підлаштуватися під дерманську говірку, а коли це не виходило, підсміювався сам із себе.

Про свої мандрівки по світу, про свої книги розповідав докладно, не вихвалявся, але відчувалося, що він оцінював себе гідно. На питання про особисте життя відбувався жартами, переводив дуже тонко розмову на інші речі. Коли згадували його батьків, в очах з'являвся смуток, якась втома. Коли відповідав на запитання чоловіків про війну, політику, Європу - говорив дохідливо, просто про дуже складні речі.

Коли ввечері сіли за стіл, сказав кілька тостів: за господарів, за Дермань, за жінок, які приготували знамениті дерманські страви та напої. Пив мало, але від компанії не відставав, тактовно відмовлявся, коли хтось із захмелілих чоловіків пробував налити йому чарку "повінця".

За столом іноді перемовлявся з лікарем Федором Мартинюком (своїм давнім другом) на іноземних мовах - німецькій та французькій, особливо коли згадували молоді роки та навчання в Бреслау, Празі, Женеві.

В кінці вечері, коли сусіди та родичі, яких зібралася ціла кімната, затагнули пісню, підспівував. Мав баритона. Співав гарно, легко, особливо голосно, коли співали стрілецьких чи козацьких пісень. Бо ж Запоріжжя! Козацький дух! Протягом вечора виглядав своїм, домашнім, простим і доступним.

Зовсім по-іншому виявив себе другого дня, коли виступав перед 3-ма тисячами жителів Дерманя та навколишніх сіл, що зібралися на похорон кількох дерманців, що були вбиті енкаведистами в тюрмі міста Дубна при відступі радянських військ перед німцями.

Говорив різкими короткими фразами про біди України, як наслідок тривалої бездержавності і зональної відсталості, що ні Польща, ні Росія, і ніхто інший не введе Україну на шлях поступу і волі, українцям треба надіятися на самих себе і важко працювати в усіх сторонах свого суспільного життя, вчитися в інших народів, що боролися чи борються зараз за свої права та інтереси.

Не спрочував своєї мови, виступав як людина, що звикла мати перед собою велику аудиторію. Іноді зупинявся на мить, щоб підкреслити якусь свою фразу, щось важливе посилював енергійним жестом руки. Увага була вражаюча. Величезний натовп ловив кожне слово, особливо молоді, що стояла попереду. Висохли сльози, заблищали очі розумінням і надією. Молоді руки міцніше стисли древки жовто-блакитних прапорів.

До них промовляв Улас Самчук. Він мав повне право вчити їх, як жити в тому страшному світі 1941 року. Бо за 14 років з сільського хлопця став письменником, знаним в Європі і світі, їхнім розумом і гордістю..."

Велика вдячність цим людям, що залишили шире і правдиве слово про нашого видатного земляка, який все життя посвятив служінню нашій матері-Україні.

Федір ЄФІМЧУК,
вчитель Дерманської гімназії.